Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Covid-19: det civila samhällets roll i återuppbyggnaden och resiliensen i Europa–Medelhavsområdet

(yttrande på eget initiativ)

(2023/C 140/03)

Föredragande: **Angelo PAGLIARA**

Beslut av EESK:s plenarförsamling	25.3.2021
Rättslig grund	Artikel 52.2 i arbetsordningen
	Yttrande på eget initiativ
Ansvarig sektion	Sektionen för yttre förbindelser
Antagande av sektionen	20.12.2022
Antagande vid plenarsessionen	24.1.2023
Plenarsession nr	575
Resultat av omröstningen	
(för/emot/nedlagda röster)	183/0/5

1. **Inledning**

1.1 Pandemikrisen har drabbat Europa–Medelhavsområdet hårt och förvärrat de befintliga problemen och skapat nya utmaningar utöver de tidigare. De socioekonomiska konsekvenserna riskerar att öka ojämlikheten, särskilt i länder med svaga ekonomiska system och produktionssystem.

1.2 EESK:s uppföljningskommitté för Euromed har beslutat att fokusera på det civila samhällets roll i återuppbyggnaden och resiliensen i Europa–Medelhavsområdet.

1.3 Organisationerna i det civila samhället i Europa–Medelhavsområdet och de ekonomiska och sociala råden i olika länder har deltagit i utarbetandet av rapporten. Ett särskilt och nära samarbete har utvecklats med Marockos råd för ekonomiska, sociala och miljörelaterade frågor, som var en av värdarna för Euromed-toppmötet 2021.

1.4 Informationsrapporten har därför ett viktigt mervärde tack vare deltagandet av det civila samhället på båda sidor av Medelhavet.

1.5 Denna rapport kompletterar de tidigare informationsrapporterna ”Utbildning och yrkesutbildning i Euromed-regionen”, ”Digitaliseringen och de små och medelstora företagen i Medelhavsområdet” och ”Hållbar utveckling i Medelhavsområdet” ([1]).

2. **Slutsatser**

2.1 Det civila samhället globalt reagerade omedelbart på pandemin genom att verka i frontlinjen och ge stöd och hjälp till befolkningen. Även i Europa–Medelhavsområdet har det civila samhällets roll varit avgörande för att mildra de negativa effekterna av covid-19.

2.2 I Europa–Medelhavsområdet har det civila samhällets organisationer stött myndigheternas insatser genom att tillhandahålla grundläggande tjänster och hälso- och sjukvård, distribuerat personlig skyddsutrustning och bidragit till att sprida viktig information, särskilt i avlägsna områden. Deras åtgärder har också varit av avgörande betydelse för att mildra pandemins effekter på de mest utsatta befolkningsgrupperna, såsom kvinnor, ungdomar, invandrare och personer med funktionsnedsättning.

([1]) Denna informationsrapport kompletterar också några färska EESK-yttranden om detta ämne, i synnerhet Yttrande av Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av en facilitet för återhämtning och resiliens (COM(2020) 408 final – 2020/0104 (COD)) — Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av ett instrument för tekniskt stöd (COM(2020) 409 final – 2020/0103 (COD)) (EUT C 364, 28.10.2020, s. 132), ECO/515 – ”Förordningen om investeringsinitiativet mot coronaeffekter” (ännu inte offentliggjort i EUT) och ”En brådskande fråga för tiden efter covid-19: utformningen av en ny multilateral matris”, Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om En brådskande fråga för tiden efter covid-19: utformningen av en ny multilateral matris (yttrande på eget initiativ) (EUT C 364, 28.10.2020, s. 53).

2.3 Det civila samhällets aktiva insatser har gjort det möjligt att stärka solidariteten i Europa–Medelhavsområdet. Många organisationer i det civila samhället i det södra grannskapet har engagerat sig i bildandet av medborgargrupper för solidaritet, experimenterat med innovativa metoder och intensifierat sin informations- och samordningsverksamhet online.

2.4 Kommittén är övertygad om att en rättvis och jämlik ekonomisk och social återhämtning enbart är möjlig om arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer, den privata sektorn och i synnerhet små och medelstora företag deltar. Återhämtningen i Medelhavsområdet och utvecklingen av hållbara och resilienta socioekonomiska modeller måste vägledas av principer såsom respekt för rättsstatsprincipen, skydd av demokratiska värden och sociala och mänskliga rättigheter, genomförande av ILO:s grundläggande konventioner samt ett gemensamt åtagande om att uppnå målen för hållbar utveckling och om klimatneutralitet.

2.5 EESK välkomnar antagandet av den nya agendan för Medelhavsområdet och betonar att alla åtgärder till stöd för återhämtningen måste vägledas av det dubbla målet om utveckling och förbättrad livskvalitet för befolkningen i regionen.

2.6 För närvarande är ett antal sociala, politiska, miljömässiga, geopolitiska och invandringsrelaterade utmaningar koncentrerade till Medelhavsområdet, utmaningar som är avgörande inte bara för Europa utan för hela världen. EESK anser att de växande flerdimensionella utmaningarna i området enbart kan hanteras genom en förnyad och effektiv multilateralism som stöds av Europeiska unionen.

2.7 Klimatförändringarnas effekter påverkar också Medelhavsområdet genom ökenspridning, vattenbrist och stigande temperaturer. Den rådande krisen har belyst behovet av att stärka den gemensamma resiliensen och inleda nya samarbetsinitiativ på miljö- och digitaliseringsområdet. Inte minst med tanke på det civila samhällets ökande medvetenhet anser EESK att det är lämpligt att genom ett ökat deltagande av berörda parter utvidga och stärka initiativ såsom WestMED så att de kan bidra till uppnåendet av klimat- och miljömålen med hjälp av modeller för blå ekonomi som syftar till att skapa arbetstillfällen och skydda ekosystemet och mångfalden.

2.8 Tio år efter den arabiska våren har Europeiska unionen förnyat sin samarbetsstrategi med sitt grannskap i Medelhavsområdet. I detta sammanhang anser EESK att den nya agendan för Medelhavsområdet är ett nyckelinstrument för den sociala och ekonomiska återhämtningen i regionen efter covid-19-krisen. Det förnyade partnerskapsåtagandet måste ha en nära koppling inte bara till de ekonomiska och sociala utmaningarna utan även till de miljömässiga, demografiska och invandringsrelaterade utmaningarna, med full respekt för unionens framsteg och grundläggande värden. Hälso- och sjukvårdssystemens situation har visat sig vara bräcklig i många delar av regionen, och pandemikrisen är ett viktigt test som också kan påverka den politiska stabiliteten.

2.9 I återhämtnings- och återuppbyggnadsprogrammen i Medelhavsområdet bör särskild vikt läggas vid en snabb återhämtning inom turismsektorn och i synnerhet de små och medelstora företag som sysselsätter mer än hälften av de anställda i EU. Utdragna efterverkningar av krisen, inbegripet strukturell arbetslöshet – särskilt bland ungdomar och kvinnor –, skulle få allvarliga sociala konsekvenser.

2.10 Att utveckla arbetskraftens humankapital är särskilt viktigt för en hållbar utveckling i EU:s Medelhavspartner. I synnerhet inom turismsektorn bör personalutbildning främjas. EESK noterar dessutom att problemet med ”kompetensflykt” från de sydliga partnerländerna till de högt utvecklade industriländerna är ett stort hinder, särskilt för den digitala omvandlingen av deras ekonomier. Europeiska unionens medlemsstater bör därför underlätta korta och medellånga arbetstillstånd i EU för både egenföretagare och anställda, särskilt inom it-sektorn. Dessutom bör kommissionen stödja genomförandet av digitala projekt i partnerländerna så att framför allt it-tekniker hittar goda sysselsättningsmöjligheter i sina hemländer.

2.11 För att stärka dialogen med det södra grannskapet kommer EU att använda sig av befintliga samarbetsinstrument och samarbetsprogram. Europeiska ekonomiska och sociala kommittén rekommenderar att det civila samhällets organisationer görs så delaktiga som möjligt genom en inkluderande social och civil dialog på alla nivåer där man beaktar de olika berörda aktörernas särdrag och roller och tar tillvara deras bidrag till utformningen och genomförandet av den politik och de åtgärder som krävs för att hantera de effekter som de nuvarande förändringarna och kriserna ger upphov till, till att börja med effekterna av klimatförändringarna.

2.12 Det uppskattas att många länder i det södra grannskapet kommer att drabbas av en minskad BNP per capita och ställas inför stora utmaningar när det gäller att hantera de växande sociala, ekonomiska och fattigdomsrelaterade riskerna. Därför behövs planer för ekonomisk och finansiell återuppbyggnad som omfattar åtgärder för att även ta itu med de problem som är orsaken till den växande sociala otryggheten.

2.13 Den ekonomiska återhämtningen i många grannländer i Medelhavsområdet är nära kopplad till effektiviteten i en ordentlig vaccinationskampanj, och EESK rekommenderar därför en förstärkning av Covax samt största möjliga logistik- och försörjningsstöd från EU-institutionernas sida, även genom bilaterala avtal. EESK betonar att det är särskilt viktigt att stödja partnerländerna söder om Medelhavet när det gäller att inrätta självbestämda produktionsanläggningar för vacciner och medicinska produkter i sina länder. I detta sammanhang upprepar kommittén sin uppmaning om att på allvar diskutera undantag från patent på vacciner och medicinska produkter för att bekämpa pandemier.

2.14 EESK anser att det civila samhällets aktiva deltagande i återhämtningen efter covid-19 är avgörande för att uppnå mål såsom att förbättra människors livskvalitet och utveckla en ny modell för hållbar utveckling. EU-institutionerna uppmanas därför att inom ramen för partnerskapet med det södra grannskapet ytterligare stärka alla instrument för att göra det civila samhällets organisationer delaktiga.

2.15 Det civila samhällets organisationer har stått i främsta ledet när det gäller att stödja de hälsomässiga och sociala insatserna mot pandemin, och deras aktiva insatser har bidragit till att mildra de sociala och hälsomässiga konsekvenserna för befolkningen. Såsom EESK redan har påpekat påverkas dock deras förmåga att tillgodose samhällets behov av att resurserna ofta är begränsade och kan fluktuera. Kommittén är övertygad om behovet av att stärka mekanismerna för stöd till det civila samhällets organisationer, även i syfte att bättre skydda de mest utsatta grupper som drabbats särskilt hårt av pandemin, såsom ungdomar, kvinnor, migranter och personer med funktionsnedsättning.

2.16 EESK efterlyser ytterligare åtgärder från EU-institutionernas sida till stöd för fred, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter i konfliktområdena i Medelhavsområdet. Villkoren för befolkningen i konfliktområdena har försämrats ytterligare till följd av pandemin, och kraftfulla insatser krävs för att säkerställa en fullständig fredsplan.

2.17 Med tanke på den säkerligen svåra återhämtningen från pandemikrisen ökar betydelsen av de pågående handelsförhandlingarna mellan EU och Marocko och Tunisien samt de kommande förhandlingarna med Jordanien. EU bör ta större hänsyn till befintliga asymmetrier och på lämpligt sätt tillmötesgå sina sydliga handelspartner. EESK efterlyser ett ökat deltagande av det civila samhällets organisationer och arbetsmarknadens parter i förhandlingsprocesserna och en formell förankring i fördragen så att de kan bidra positivt till handelsförbindelserna mellan partnerländerna, särskilt för att säkerställa genomförandet av de obligatoriska kapitlen om hållbarhet i de kommande handelsavtalen.

2.18 Dessutom föreslår EESK att det civila samhällets organisationer och arbetsmarknadens parter ges ansvar inte bara för hållbarhetskapitlen utan även för handels- och investeringsavtalens hela tillämpningsområde som en del av deras formellt strukturerade deltagande.

2.19 EESK upprepar att EU bör rikta in en del av sina Aid for Trade-medel på att stödja civilsamhällesorganisationernas deltagande och kapacitetsuppbyggnad i samband med satsningar på hållbar handel och hållbara investeringar.

2.20 EESK har redan tidigare efterlyst en förstärkning av den digitala kompetensen på båda sidor av Medelhavet. Efter antagandet av den nya strategin för Medelhavsområdet och med tanke på återuppbyggnaden efter pandemin framhåller EESK behovet av att stärka investeringarna i digital infrastruktur och stödja den digitala omvandlingen av små och medelstora företag som drivkrafter för sysselsättning och social utveckling, bl.a. genom att göra arbetsmarknadens parter delaktiga och erkänna potentialen hos kollektivförhandlingar och social dialog på olika nivåer.

3. **Allmänna kommentarer**

3.1 Pandemikrisen har förvärrat svårigheterna i grannskapet i Medelhavsområdet: 25 år efter Barcelonaförklaringen och 10 år efter den arabiska våren är utmaningarna i Medelhavsområdet fortfarande enorma. Europeiska unionen och dess partner i Medelhavsområdet har nyligen beslutat att blåsa nytt liv i och stärka samarbetet genom den ambitiösa nya agendan för Medelhavsområdet.

3.2 Den nya agendan bygger på övertygelsen att man enbart genom samarbete och i en anda av partnerskap framgångsrikt kan hantera framtidens strategiska utmaningar i båda sidors intresse. Agendan omfattar en särskild ekonomisk investeringsplan för att stödja den socioekonomiska återhämtningen i Medelhavsområdet under perioden 2021–2027. Såsom den höga representanten Josep Borrell tillkännagett är det gemensamma målet att bygga ett fredligt, säkert, mer demokratiskt, miljövänligt, välmående och inkluderande grannskap i söder.

3.3 I ”Bridging the Sea” ([2]), en färsk studie som publicerats av Med Dialogue for Rights and Equality, konstateras att nästan 63 % av de organisationer i det civila samhället som är verksamma i det södra grannskapet arbetar med frågor såsom att befästa demokrati och rättigheter, medan mer än 53 % bl.a. arbetar med att bekämpa socioekonomiska ojämlikheter. Deras medvetenhet om och uppmärksamhet på ekologi- och miljöfrågor blir allt viktigare. Dessa siffror bekräftar att det finns en stabil grund och att det finns ett behov av att stärka stödet till det civila samhället för att bättre kunna möta framtidens utmaningar.

3.4 Det civila samhället i det södra grannskapet har stärkt sin närvaro under de senaste två årtiondena. Dess aktiva insatser har gjort det möjligt att mildra de sociala och hälsomässiga konsekvenserna för befolkningen, men har samtidigt visat på behovet av åtgärder för att stärka det civila samhällets förmåga och kompetens så att det kan fungera bättre.

3.5 I likhet med resten av världen har Medelhavsområdet drabbats av en allvarlig ekonomisk och social chock till följd av covid-19-pandemin. De sociala och hälsomässiga konsekvenserna har förvärrats av bristen på adekvat offentlig hälso- och sjukvårdsinfrastruktur, särskilt i de mest instabila länderna. Pandemikrisen har lagts till de befintliga kriserna i vissa länder, som beror på en rad faktorer såsom redan otrygg ekonomisk och social utveckling, hög arbetslöshet och konsekvenserna av konflikter i vissa områden, såsom Libyen och Syrien.

3.6 Regeringarna i Medelhavsområdet reagerade omedelbart, om än på mycket olika sätt, för att begränsa spridningen av pandemin genom att införa stödåtgärder för arbetstagare och företag, bl.a. i samarbete med arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer, även om deras deltagande ofta var otillräckligt och i vissa fall obefintligt. I syfte att begränsa pandemins effekter införde nästan alla länder i Medelhavsområdet nedstängningar, såsom i Marocko, Egypten, Jordanien och Libanon, utegångsförbud och reserestriktioner.

3.7 I kölvattnet av pandemikrisen har många regeringar i området fört en expansiv politik för att hantera den ekonomiska krisen och stödja specifika sektorer genom att uppmuntra produktion samt införa skattelättnader, ekonomiska förmåner och åtgärder för att locka till sig investeringar.

3.8 Pandemin har orsakat negativa ekonomiska konsekvenser i hela Medelhavsområdet, inte bara på grund av faktorer såsom minskad inhemsk och utländsk efterfrågan och minskad konsumtion, utan också på grund av den försämrade finansiella situationen och ökade offentliga skulden. Sedan pandemikrisens utbrott har regeringarna i regionen anslagit ytterligare resurser till hälso- och sjukvårdssystemet och det ekonomiska systemet i syfte att stödja vissa sektorer. Därför kommer det offentliga underskottet i nästan alla länder i Medelhavsområdet att öka avsevärt.

3.9 Transportsektorn har drabbats hårt av restriktiva åtgärder som hindrat eller minskat det internationella resandet, vilket har lett till att turismen är en av de sektorer som drabbats hårdast av pandemin. OECD har beräknat en nedgång inom sektorn på mellan 45 och 70 % och en minskning av den internationella turismen med mellan 60 och 80 %. ([3]) Turismen är en av Medelhavsländernas viktigaste ekonomiska sektorer, och enligt FN:s konferens för handel och utveckling (Unctad) kommer Egypten och Marocko att höra till de värst drabbade länderna i världen ([4]).

3.10 Mikroföretag, små och medelstora företag och egenföretagare är en viktig del av ekonomin i länderna i södra Medelhavsområdet. Deras omsättning har minskat avsevärt och de flesta har varit tvungna att minska antalet anställda. I detta avseende kommer det att behövas strukturella åtgärder för att hjälpa små och medelstora företag att ta sig ur krisen, växa och nyskapa genom att ta itu med den dubbla utmaning som digitalisering och minskade koldioxidutsläpp innebär.

([2]) https://meddialogue.eu/wp-content/uploads/2021/02/Publication-Bridging-the-sea.pdf.
([3]) https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=124_124984-7uf8nm95se&title=Covid-19_Tourism_Policy_Responses&_ga=2.143901749.1647750476.1622806508-1692148678.1622806341.
([4]) https://unctad.org/system/files/official-document/ditcinf2020d3_en.pdf.

3.11 Pandemikrisen i Medelhavsområdet har påverkat alla samhällsgrupper, men de som drabbats särskilt hårt är ungdomar, på grund av den försämrade arbetsmarknaden och stängningarna av skolor och universitet; kvinnor, som i vissa områden såsom det södra grannskapet framför allt är anställda inom den informella ekonomin, jordbruket och turismsektorn, som drabbats hårt av begränsningsåtgärderna; utsatta grupper såsom informella arbetstagare och flyktingar som ofta inte får ta del av åtgärderna för socialt skydd, och personer med funktionsnedsättning på grund av ofta bristfälliga tjänster.

3.12 I vissa delar av det södra grannskapet har faktorer såsom vattenbrist och dålig tillgång till sanitet förvärrat pandemins effekter, särskilt i de socialt mest isolerade grupperna, konfliktområdena och flyktinglägren.

4. **Utmaningar och möjligheter**

4.1 Som generalsekreteraren för unionen för Medelhavsområdet har framhållit ([5]) äventyrar den rådande hälsokrisen de senaste årens socioekonomiska framsteg i området. Krisen utgör dock ett tillfälle att stärka integrationen och göra ekonomierna mer resilienta.

4.2 Det civila samhällets roll i Europa–Medelhavsområdet är av yttersta vikt för att bygga upp ett rättvisare och mer inkluderande samhälle efter pandemin. På samma sätt är ett aktivt deltagande av arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer avgörande för att ingen ska hamna på efterkälken och för ett faktiskt genomförande av den europeiska pelaren för sociala rättigheter, såsom framhölls vid det sociala toppmötet i Porto ([6]).

4.3 Covid-19-pandemin och åtgärderna i samband med denna äventyrar det civila samhällets hållbarhet. Regeringar och många givare har ställt in bidrag och fryst finansiering för att omdirigera medel till insatserna för att lindra effekterna av covid-19. Resultatet hotar civilsamhällesorganisationernas redan bräckliga hållbarhet, möjligheten att fortsätta att betjäna samhällena samt arbetstillfällena för många som arbetar i det civila samhället, även om det råder stora förväntningar inom det civila samhällets organisationer. EESK betonar att bidrag till organisatorisk hållbarhet och medel för grundläggande stöd är avgörande för att det civila samhällets organisationer ska kunna anpassa sig till snabbt föränderliga situationer och fortsätta sin verksamhet under kriser.

4.4 EESK har betonat att Medelhavsområdet är en av de delar av världen som är mest utsatt för klimatförändringarnas effekter. Covid-19 har påverkat den sociala situationen och utvecklingen negativt, vilket gör att det brådskar att anta strategier för hållbar utveckling och grön ekonomi.

4.5 Antagandet av återhämtningsplaner i Medelhavsområdet utgör en möjlighet att säkerställa regionens ekonomiska, sociala och miljömässiga utveckling. Det är mycket viktigt att koppla utvecklingsmöjligheter till respekt för principer såsom solidaritet, kampen mot ojämlikhet samt skydd av och respekt för rättsstatsprincipen. Ett aktivt deltagande av det civila samhället är avgörande för att alla mål ska kunna uppnås.

4.6 I det södra grannskapet bör de framtida planerna för återuppbyggnad efter covid-19 inta en viktig plats, vid sidan av ekonomisk tillväxt, i åtgärder som syftar till att begränsa miljöproblem som beror på klimatförändringar, vattenbrist, ökenspridning och föroreningar. Åtgärder för att bevara och skydda miljön kan få positiva effekter i Medelhavsområdet genom att diversifiera ekonomin och skapa goda arbetstillfällen. I detta sammanhang vill EESK fästa uppmärksamheten på den mycket stora potentialen för förnybar energi (särskilt sol- och vindenergi) i de sydliga partnerländerna, och uppmanar EU och dess medlemsstater att verka för mer hållbara gemensamma investeringar på detta område.

4.7 EESK har redan betonat behovet av att främja en rättvis omställning i Medelhavsområdet, bl.a. i syfte att skapa fördelar i fråga om hälsa, utbildning och jämställdhet. För att säkerställa en återhämtning som verkligen bygger på principerna om omställning och digitalisering kommer det att vara avgörande att främja ökad medvetenhet och utveckling av en särskild företagaranda samt digital kompetens. EESK stöder de sydliga partnerländernas efterlysning av ett starkare engagemang från EU:s och dess medlemsstaters sida när det gäller forsknings- och utvecklingssamarbetet i Medelhavsområdet.

([5]) UfM Foreign Affairs Ministers set priority areas for stronger cooperation and integration in the Euro-Mediterranean region – Union for the Mediterranean – UfM (ufmsecretariat.org).

([6]) https://www.2021portugal.eu/en/porto-social-summit/porto-social-commitment/.

4.8 Återhämtningen i det södra grannskapet, i en situation som kännetecknas av en betydande andel sysselsättning i den informella ekonomin, är också nära kopplad till utvecklingen av en effektiv modell för yrkesinriktad och allmän utbildning. EESK upprepar behovet av att stärka yrkeskunskaperna, särskilt hos ungdomar och kvinnor, så att de kan användas i nationella och transnationella sammanhang, inom ramen för en strategi för cirkulär kompetens. Det civila samhällets organisationer spelar också en viktig roll när det gäller att stärka kompetensen genom icke-formell utbildning, anordna workshoppar och fortbildning samt främja den sociala ekonomin. Kommittén betonar också behovet – som redan framhållits i unionen för Medelhavsområdets regionala dialog med arbetsmarknadens parter – av att bl.a. göra arbetsmarknadens parter delaktiga i syfte att ta itu med obalansen mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden.

Bryssel den 24 januari 2023

Christa SCHWENG
Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs ordförande